

Zbornik Instituta za kriminološka
i sociološka istraživanja
2022 / Vol. XLI / 1 / 113-116
Prikaz zbornika
Primljeno: 1. juna 2022. godine
Prihvaćeno: 2. juna 2022. godine
DOI: 10.47152/ziksi2022019

PAVLOVIĆ, Z., LJUBIČIĆ, M. (2022) ZBORNİK RADOVA GOVOR
MRŽNJE. BEOGRAD: POKRAJINSKI ZAŠTITNIK GRAĐANA –
OMBUDSMAN, INSTITUT ZA KRIMINOLOŠKA I SOCIOLOŠKA
ISTRAŽIVANJA

Pokrajinski zaštitnik građana – ombudsman i Institut za kriminološka i sociološka istraživanja su izdavanjem zbornika *Govor mržnje* nastavili dugogodišnji zajednički rad na publikovanju rezultata naučnih istraživanja društveno relevantnih tema i problema. Zoran Pavlović i Milana Ljubičić su uredili priloge dvadeset autora u formi 15 članaka, koji su pristupili ovoj širokoj oblasti iz različitih uglova, doprinevši celovitosti i multidisciplinarnosti ovog zbornika. Na 260 stranica moguće je naći radove koji se dopunjuju u produktivnom dijalogu različitih pravnih disciplina (ljudskih prava, krivičnog i međunarodnog prava), sociologije, antropologije, socijalne politike i zaštite. Posebna pažnja je posvećena najaktuelnijem načinu ispoljavanja govora mržnje u domenu digitalnih tehnologija i komunikacije, ali nisu zanemareni ni vidovi ove pojave u fizičkom okruženju. Zbornik je prikazan na konferenciji održanoj u Subotici, 5. maja 2022. godine.

U prvom članku, Zorica Mršević i Svetlana Janković se bave temom *Uloga nezavisnih institucija u Srbiji u slučajevima govora mržnje*, sa posebnim osvrtom na postupanje Poverenika za zaštitu ravnopravnosti i Pokrajinskog zaštitnika građana. Autorke u tekstu analiziraju najčešće tipove govora mržnje na koji reaguju nezavisne institucije, periode intenziviranja takvog govora u javnosti, primenu postojećih propisa koje takav govor inkriminišu, kao i ulogu organizacija civilnog društva u toj oblasti. Članak posebno podvlači značaj nezavisnih institucija u promovisanju tolerancije, pravovremenost i redovnost njihovog reagovanja, kao i važnost podrške organa vlasti nezavisnim institucijama.

U članku koji se bavi retko obrađivanom temom, *Beskućnici u savremenom društvu: Između ignorisanja i (zločina) mržnje*, Milana Ljubičić ističe da su ljudi koji žive iskustvo beskućništva žrtve različitih vidova nasilja. Pored toga, autorka napominje da postoji otpor zakonodavaca da beskućnike uključe među one grupe koje su izdvojene kao visoko vulnerabilne i pravnim aktima posebno zaštićene od ovog vida kriminaliteta, iako se viktimizacija beskućnika po svojoj suštini ne razlikuje od zločina mržnje prema drugim grupama. U radu je primenjena

komparativna sociološka analiza društvenog konteksta, društvenih i zakonskih praksi, koja jasno pokazuje da se društveni tretman ovih ljudi kreće između ignorisanja i kriminalizacije.

Naredni članak u zborniku se bavi temom prava nacionalnih manjina. Siniša Tatalović i Ružica Jakešić u tekstu *Prava nacionalnih manjina i govor mržnje u Hrvatskoj* predstavljaju istorijsku genezu zaštite ostvarivanja ovih prava, sa posebnim fokusom na period 90-th godina prošlog veka. Autori objašnjavaju kako je ratno nasleđe iz tog perioda izazivalo napetosti sa usvajanjem i primenom međunarodnih pravnih akata tokom pristupaja Republike Hrvatske Evropskoj Uniji. U skladu sa temom zbornika, naročito su izdvojeni primeri vezani za govor i zločine mržnje, koji su predstavljali i još uvek predstavljaju problem za hrvatsko društvo.

Aleksandar R. Ivanović i Bojan Stojanović su obradili temu *Percepcija mladih iz multikulturalnih regiona Srbije o govoru mržnje u elektronskim medijima i na društvenim mrežama*. Napominjući važnost slobode govora sa jedne, i opasnost od njene zloupotrebe u vidu govora mržnje, autori analiziraju i poredе stavove mladih iz različitih regiona Srbije. U tekstu je posebna pažnja posvećena govoru mržnje u elektronskim medijima i na društvenim mrežama, na kojima je ovaj deo populacije posebno aktivan.

U članku na engleskom jeziku, *How to Ensure Effective Legal Protection from Cyber Harassment? (Kako obezbediti efikasnu pravnu zaštitu od uznemiravanja na internetu?)*, Ljubinko Mitrović i Predrag Radosavljević obrađuju posebno značajne slučajeve uznemiravanja u kome izostaju razlikovanja na osnovu rasne, verske i druge pripadnosti. Za razliku od govora mržnje na internetu zasnovanog na nekom od ovih obeležja, ovakvi oblici ponašanja nisu jednoobrazno regulisani, niti uživaju jednak stepen pravne zaštite. Autori takođe napominju da zločini mržnje izazivaju reakcije čitave grupe prema kojoj su usmereni, dok kod podjednako teških slučajeva uznemiravanja pojedinaca takav odgovor izostaje. Imajući u vidu progresivnu prirodu prava, autori nude odgovor na pitanje kako osigurati efikasnu pravnu zaštitu od uznemiravanja na internetu.

Dragan Jovašević se bavio krivično-pravnim aspektima teme zbornika u tekstu *Krivična odgovornost i kažnjivost za govor mržnje*. Rad govori o pojmu, elementima, karakteristikama i oblicima ispoljavanja ovog krivičnog dela, u pravu Srbije i pravu država regiona. Autor je izneo naročito detaljnu analizu uloge pobude učinioca kao elementa krivičnog dela, kao i mržnje kao posebne vrste pobude, a potom i detaljnu analizu zakonske regulative u ovoj oblasti.

U narednom članku, *Kolektivna građanskopravna zaštita u slučajevima govora mržnje: Analiza normativnog okvira Republike Srbije*, Nevena Petrušić je kritički sagledala normativne domete i limite zakonskih rešenja u ovoj oblasti. Autorka je takođe analizirala normativni okvir kolektivne sudske zaštite u slučajevima govora mržnje u Republici Srbiji, u kontekstu savremenih antidiskriminacionih pravozaštitnih standarda i evropskih principa kolektivne sudske zaštite, kao i elaborirala supstantivne i procesnopravne aspekte u ovoj oblasti.

Tijana Kojić je obradila temu govora mržnje u javnom, medijskom prostoru u članku *Govor mržnje u sferi javnog obraćanja*. Autorka u ovom radu posebno naglašava neophodnost boljeg razumevanja društvene uloge govornika i prostora u kojem se govor mržnje izriče, olakšava njegovo prepoznavanje, razumevanje posledica koje on proizvodi u određenoj zajednici i na samom kraju olakšava ne samo procesuiranje istog, već njegovo prepoznavanje, u cilju razvoja društvene svesti o neprihvatljivosti ne samo govora mržnje, već i svakog drugog vida zloupotrebe slobode izražavanja.

Naredni članak u ovom zborniku je rad na engleskom jeziku Zorana Pavlovića *Hate Speech, Violence and Disseminating of False News on the Global Social Networking Highway (Govor mržnje, nasilje i širenje lažnih vesti na globalnom autoputu društvenih mreža)*. Autor je u radu istražio potrebe za drugačijom postavkom odgovornosti društvenih mreža sa postojećom ili novom regulativom, za govor mržnje, nasilje i širenje lažnih vesti od strane korisnika. Članak se sastoji iz dva dela, prvog u kome se analizira značaj i priroda novih, digitalnih medija u kontekstu govora mržnje, i drugog u kome je izvedena pravna analiza sa posebnim fokusom na izazove koji se javljaju u procesuranju ovih dela.

Rad Vide Vilić, *Vršnjačko nasilje kroz govor mržnje na društvenim mrežama*, tiče se teme zbornika u kontekstu zaštite dečijih prava. Konkretno, autorka se bavila različitim aspektima vršnjačkog nasilja u digitalnom prostoru. Predmet rada je ukazivanje na naizgled bezopasnu komunikaciju dece školskog uzrasta preko društvenih mreža iza koje se krije vršnjačko nasilje, a autorka za cilj ima predstavljanje tipova potencijalno opasne komunikacije i mogućih nasilnika kako bi se izbegle najteže posledice, kao i najčešće tipologije i karakteristike žrtve i nasilnika.

Katarina Jonev Ćiraković je priložila još jedan članak iz oblasti dečijih prava, *Govor mržnje i nasilje na internetu među decom i mladima*. Ističući da je digitalno nasilje najrasprostranjeniji vid nasilja među decom i mladima, autorka se bavi ozbiljnim posledicama ove pojave, koja je često zanemarena od strane roditelja i vaspitača.

Darko Dimovski i Dragana Milovanović su se u svom radu, *Primena člana 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima na govor mržnje i nedostaci u regulativi*, osvrnuli na temu zbornika u kontekstu prava Evropske Unije. Autori nastoje da, pre svega, prikažu kroz konkretne primere iz prakse, na način, razlog uvođenja i svrstavanja govora mržnje kao predmet razmatranja u okviru člana 10. Evropske konvencije. Osim toga, autori ukazuju i na defekt nepostojanja preciznog određenja odredbama Evropske konvencije šta se smatra i koji elementi predstavljaju govor mržnje. Ovakav nedostatak potencijalno dovodi do neujednačene sudske prakse, shodno činjenici da ne postoje precizni kriterijumi.

U članku *Govor mržnje na internetu i pozitivna komunikacija* Danica Vasiljević-Prodanović nudi pozitivnu alternativu ovoj negativnoj pojavi. Cilj rada je da ukaže na značaj pozitivne komunikacije od strane korisnika Interneta, koja iako nema snagu da se sama suprotstavi govoru mržnje, predstavlja važan činilac u borbi protiv zabluda koje čine osnovu ove pojave.

Ivana Stepanović je priložila treći rad na engleskom jeziku, *Algorithmic Reproduction of Hate on Social Media (Algoritamska reprodukcija govora mržnje*

na društvenim mrežama). Autorka u radu istražuje na koji način „prozumacija“ (sjedinjeni proces proizvodnje i konzumacije) dovodi do proliferacije mržnje na društvenim mrežama i ukazuje na značaj podizanja svesti o opasnostima krivičnih dela povezanim sa govorom mržnje. Posebna vrednost članka je u originalnosti primenjenog antropološkog pristupa u analizi digitalne tehnologije, kao i u iznošenju zakonskih posledica analizirane pojave.

Poslednji članak u zborniku Ane Vuković je takođe na engleskom jeziku: Hate Speech vs. Politically Correct Speech: Causal-consequential Relationships (Govor mržnje vs. politički korektan govor: uzročno-posledične veze). Autorka u tekstu razmatra govor mržnje i politički korektan govor kao dva ekstrema u društvenim odnosima. Cilj njenog rada je da osvetli uzročno-posledične veze između ove dve društvene pojave. Osim toga, autorka izlaže zapažanja o tome kako se govor mržnje i politički korektan govor koriste kao antipodi za prikrivanje ideološke prirode društvenog sistema.

Prikazani zbornik predstavlja značajno izdanje koje će svakako biti zanimljivo i korisno kako akademskoj čitalačkoj publici, tako i stručnjacima iz različitih oblasti, pre svega prava, medija, obrazovaja i rada sa mladima, socijalne zaštite i digitalnih tehnologija. Posebna vrednost ove publikacije je što u sebi sadrži i tekstove koji na pregledan način, sistematično prikazuju osnovne pojmove i postavke o govoru mržnje, kao i radove koji istražuju pionirske teme i iznose originalne empirijske podatke i njihovo tumačenje.

MA Andrej Kubiček*

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd

* Istraživač saradnik, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu, e-mail: andrejkuibichkek@gmail.com